

به سوی یک جامعه متحد جوانان شیعه گردهمایی «هلندی» محرم

آنمیک شلاتمن؛ دانشگاه اوترخت، گروه فلسفه و مطالعات دینی^۱
تلخیص و ترجمه: یگانه سادات مشعلی

چکیده

شیعیان دوازده امامی هلند، اقلیتی در درون اقلیت مسلمان، به عنوان یک جامعه پراکنده زندگی می‌کنند که در امتداد خطوط قومی سازماندهی شده‌اند. در سال‌های اخیر، جوانان شیعه دریافتند که حفظ سنت شیعه در هلند مستلزم اتحاد است و آنچه باعث پیوند آنهاست، اعتقاد شیعه و زبان هلندی می‌باشد. سازمان‌های جوانان در سال ۲۰۱۱ م. و به مناسبت ماه محرم، اولین گردهمایی مشترک هلندی زبان را برای تمامی جوانان شیعه در هلند برگزار کردند. به منظور برآوردن نیاز گسترده جوانان به شناخت اسلام شیعی و عمل به آن در بافت هلندی، ساختار این گردهمایی با مجالس سنتی محرم متفاوت بود. این مقاله از زبان یکی از پژوهشگران هلندی، به نیازها و الزامات جامعه شیعه در هلند که خود نمونه‌ای از جوامع شیعه اروپایی است، اشاره می‌کند. اینکه تا چه اندازه تحلیل‌های ارائه شده صحیح است، به تحقیق دیگری نیاز دارد؛ اما در مجموع توانسته است -اجمالاً- بازتاب دغدغه‌ها، آسیب‌ها و بایسته‌های جامعه شیعه هلند باشد.

کلیدواژه‌ها: تشیع دوازده امامی، محرم، هلند، جوانان شیعه، رهبری جوانان، جامعه‌سازی

معرفی

شیعیان، اقلیت مسلمان در هلند هستند؛ جایی که اکثریت قریب به اتفاق مسلمانان، سنی هستند؛ یعنی شیعیان تنها حدود ده تا پانزده درصد از جمعیت ۸۲۵ هزار نفری مسلمانان هلندی را تشکیل می‌دهند. جمعیت مسلمان شیعه دوازده‌امامی در هلند، بزرگ‌ترین جامعه در شاخه شیعه، عمدتاً از مردم افغانستان، ایران و عراق تشکیل شده است که در دهه ۱۹۸۰ م. و به‌ویژه دهه ۱۹۹۰ م. به‌عنوان پناهندگان سیاسی و پناهجویان وارد این کشور شدند و بسیاری از آنان کودک بودند. برخی از جمعیت‌های کوچک‌تر شیعه، از پاکستان و ترکیه در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ م. به‌عنوان کارگر مهمان در هلند مستقر شدند.^۱ فرزندان خانواده‌هایی که در آن زمان به هلند مهاجرت کردند، اکنون جوانانی هستند که آینده خود را در هلند می‌سازند.

شیعیان هلند جامعه پراکنده‌ای هستند. آنها عمدتاً در امتداد خطوط قومی در انجمن‌های شیعی متشکل از افرادی با پیشینه قومی یکسان و یک زبان مشترک سازماندهی می‌شوند. از حدود پانصد مسجد در هلند، تنها شش مسجد شیعه هستند. محل تجمع شیعیان بیشتر حسینیه‌ها است که توسط انجمن‌های شیعه برای برگزاری مجالس مذهبی استفاده می‌شود. بیشتر علما و واعظان دعوت شده به این مراسم‌ها از ایران و عراق هستند. برخلاف اسلام سنی، سازمان مرجعیت دینی در اسلام شیعه، ساختاری سلسله‌مراتبی دارد. در این ساختار، آیت‌الله‌هایی هستند که به عربی به آنها «مرجع‌التقلید» می‌گویند. این مراجع مذهبی مستقر در خاورمیانه، راهنمایی‌های دینی را در قالب احکام و قوانین مذهبی برای شیعیان ساکن در غرب ارائه می‌کنند. تارنمای آنها به زبان‌های مختلف مانند عربی، فارسی، انگلیسی و فرانسوی در دسترس است؛ با این حال، آیت‌الله‌ها نمی‌توانند سنت شیعه را به زبان هلندی بازگو کنند، یا شرایط محلی خاص را در نظر بگیرند. در هلند، هیچ شخصیت دینی آموزش‌دیده مشهوری وجود ندارد که درگیر مسائل مسلمانان در جوامع غربی باشد. جوانان شیعه متوجه شده‌اند که نمی‌توانند از شیوخ هلند انتظار راهنمایی

۱. تعداد مسلمانان شیعه دوازده‌امامی در هلند بین ۷۲ تا ۷۹ هزار نفر تخمین زده می‌شود. تقریباً ۴۰ درصد ایرانی، ۴۲ درصد عراقی، ۷ درصد افغانی، ۸ درصد ترک و ۳ درصد پاکستانی هستند. برای اطلاعات دقیق‌تر در مورد اعداد و مفروضات تخمین‌ها، نگاه کنید به: اسکالتمن، آ، «جوانان شیعه در هلند: مذاکره درباره فتواها و مناسک شیعی در زمینه هلند»، پایان‌نامه دکترا، دانشگاه اوترخت، ۲۰۱۶ م.

مذهبی داشته باشند؛ چنان‌که سخنان کامران (۲۳ ساله، افغانستان، دانشجو) این مسئله را گواهی می‌دهد:

«ما هویت خود را از دست خواهیم داد. تشکله‌ها و مساجد خودمان اصداً توسعه نمی‌یابند. اصالتاً به امروز از زبان هلندی در هیچ‌یک از مساجد شیعه استفاده نشده است! [...] تاکنون هیچ امامی در هلند وجود نداشته که به زبان هلندی یا حتی انگلیسی صحبت کند. جوانان مشتاق سخنرانی شیعیان براساس منابع شیعه به زبان هلندی هستند. اما این وجود ندارد.»

جوانان شیعه برای تعلیم و تربیت دینی و هدایت دینی به والدین خود متکی هستند که غالباً نمی‌توانند آنها را راهنمایی کنند. به‌گفته وائل الخطیب، یکی از بنیان‌گذاران جوانان اهل البیت (Ahlalbayt Youth)، قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین انجمن جوانان شیعه در هلند، بخش بزرگی از نسل قدیم عمدتاً بردغدغه‌ها و مشکلات خود برای اسکان در یک کشور جدید متمرکز هستند. آنها می‌خواهند پیوندهای خود را با وطن خود حفظ کنند و به سبک زندگی ای که با آن آشنا هستند و شیوه اجرای دین خود بچسبند. الخطیب گفت:

«نسل‌ی که اکنون در سنین نوجوانی است، نسلی فراموش شده در جوامع شیعه است. هرگز به ایمان آنها توجه نمی‌شود، هرگز از آنها پرسیده نمی‌شود که چه نیازهایی دارند. نسل قدیم عمدتاً سعی می‌کردند همه آداب و رسوم و عادات را دقیقاً همان‌طور که از کشور خود می‌شناختند انجام دهند و حفظ کنند. این بزرگسالان به عقب نگاه می‌کنند. جوانان می‌خواهند به آینده نگاه کنند. آنها به‌طور طبیعی سؤالات جدیدی در ارتباط با دوران مدرن و جامعه غربی دارند. والدین آنها نمی‌توانند به این سؤالات پاسخ دهند. آنها حتی نمی‌توانند همدلی کنند.»

این اظهارات با مشاهدات منداویل^۱ مطابقت دارد که جوانان مسلمان از ناتوانی نسل قدیم در تعامل با جامعه غربی و رسیدگی به سؤالات و مسائل مربوط به کردار اسلامی در این محیط خاص ناراضی هستند. منداویل به اهمیت زبان و ضرورت توسعه سنت اسلامی در زبان‌های غربی اشاره می‌کند. او این سوال را مطرح می‌کند که آیا مراکز آموزشی اسلامی برای این کار مجهز هستند؟

1. Mandaville, P., *Transnational Muslim Politics; Reimagining the Umma* (New York: Routledge, 2001), pp. 122-4.

جوانان شیعه هلندی نگران این هستند که سنت شیعه در این کشور، در نتیجه گفتمان عام هلند که هدف آن همسان سازی مسلمانان است، به حاشیه رانده شود. علاوه بر مسئله کوچک شدن و تقسیم شدن، شیعیان جوان در مورد مذهب شیعه آگاهی ندارند و توجه نسل قدیمی تر برای کمک به آنها برای مقابله با مشکلاتی که در زندگی روزمره هلندی با توجه به اسلام و هویت شیعه تجربه می کنند، وجود ندارد. آنها این امر را دریافته اند که برای بقای خود به عنوان یک اقلیت و ایجاد یک جامعه شیعی پر جنب و جوش، باید از مرزهای قومی گذر کرده، هویت جمعی شیعه را حفظ کنند و دانش شیعه را در بافت و زبان هلندی توسعه دهند.

این مقاله از ایده «طلال اسد» در مورد اسلام به عنوان یک سنت گفتمانی زنده و دائماً در حال تغییر پیروی می کند که او آن را «سنتی از گفتمان مسلمانان که به مفاهیمی از گذشته و آینده اسلامی، با اشاره به یک عمل اسلامی خاص در زمان کنونی اشاره می کند» توصیف می نماید.^۱ یکی از مؤلفه های کلیدی، مسئله تولید علم و رهبری دینی در جامعه جوانان شیعه در خارج از کشور است. بسیاری از مطالعات نشان می دهند که ساختارهای مرجعیت دینی از هم پاشیده می شوند^۲ و روند فزاینده ای برای کسب دانش اسلامی از منابع مختلف، از جمله اینترنت و آموزش همتا (یادگیری به کمک همسالان) در محیط ها و انجمن های فردی به وجود می آیند.^۳ به هر حال نظریه «بروینسن» با این دیدگاه که مرجعیت دینی در حال تکه تکه شدن است، تناقض دارد. او نتیجه می گیرد که یادگیری به کمک همسالان برای کسب معارف دینی اهمیت پیدا کرده است؛ اما این امر جایگزین مراجع مستقر دینی نشده و بوضعیت آنها تأثیری نداشته است.^۴

این مقاله براساس تحولات درون جامعه جوانان شیعه ک در طول تحقیق پایان نامه دکترای

1. Asad, T., *The Idea of an Anthropology of Islam* [Occasional Papers] (Georgetown: Center for Contemporary Arab Studies, Georgetown University: 1986), pp. 14-15.
2. Peter, F., "Individualization and Religious Authority in Western European Islam", in *Islam and Christian-Muslim Relations*, vol. 17, no. 1, (2006), 105-118.
3. Mandaville, *Transnational Muslim Politics*; van Bruinessen, M.M., "Producing Islamic knowledge in Western Europe: Discipline, authority, and personal quest", in *Producing Islamic Knowledge: Transmission and Dissemination in Western Europe*, M. van Bruinessen and S. Allievi (eds) (New York: Routledge, 2011), pp. 1-27, esp. 22-23.
4. Van Bruinessen, "Producing Islamic knowledge", p. 23.

من رخ داد، نوشته شده است. هدف این مقاله تأثیر آموزه‌های شیعی مسلمانان غرب بر زندگی و کردار مذهبی شیعیان جوان است.^۱ مصاحبه‌هایی با ۳۵ جوان شیعه با ریشه‌های مختلف قومی، ۱۴ مرد و ۲۱ زن بین ۱۷ تا ۳۲ سال صورت گرفت. مصاحبه‌ها بین ژوئن ۲۰۰۹ م. و ژانویه ۲۰۱۲ م. به زبان هلندی انجام شد که آن‌ها را در محافلی چون انجمن‌های جوانان شیعه، مراسمات محرم جوامع افغان، ایرانی و عراقی در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ م. و گفتگوهای جوامع جوانان شیعه در اینترنت و رسانه‌های اجتماعی دنبال کردم.

محرم: مناسک شیعه

شکاف نسلی قابل توجهی در درک محرم، بین نسل مسن‌تر و جوان وجود دارد؛ درحالی‌که برای نسل بزرگ‌تر، مصیبت شهادت امام حسین (ع) هدف بزرگداشت محرم است و به مصائب امام حسین مربوط می‌شود، در نظر برخی از جوانان، معنای اجتماعی بزرگداشت محرم بر جایگاه مذهبی و معنوی محرم سایه افکنده است؛^۲ چنان‌که حمیرا (۲۲ ساله، از عراق، دانشجو) در سخنان زیر بیان کرده است:

«معنی عاشورا؟ خب، تو برو حسینیه، چیزی به عربی بلند می‌خوانند، بعد این طور می‌نشینی [سرش را خم می‌کند و دستش را جلوی چشمش می‌گذارد]، چیزی می‌خوری، از همه جا صحبت می‌کنی، بعد می‌روی خانه.»

جوانان می‌خواهند به زندگی امام حسین (ع) معنا ببخشند تا با واقعیت‌های روزمره هلندی‌شان ارتباط برقرار کنند. به گفته دوستانم، عنصر اخیر در آیین‌های سنتی محرم کاملاً مفقود است. رفیع (۳۰ ساله، دندانپزشک، افغان) گفت:

«می‌دانید روحانیون در محرم چه می‌گویند؟ من از قبل همه چیز را می‌دانم. از لحظه‌ای که آنها شروع به صحبت می‌کنند، من می‌دانم که آنها به کجا می‌رسند. به این دلیل نیست که در مجالس شرکت می‌کنم. به خاطر اعتقاد شیعی ماست. روز دهم محرم فقط باید بروی. رفتن به آنجا خوب است. در خانه ماندن خوب نیست. ما به آنجا می‌رویم تا سنت خود را زنده نگه داریم.»

1. Schlatmann, "Shi'i Muslim youth in the Netherlands"

2. See Flaskerud, I., "Women transferring Shia rituals in Western migrancy", in Women's Rituals and Ceremonies in Shiite Iran and Muslim Communities, P. Khosronejad (ed.) (Münster: lit Verlag, 2014), pp. 115-34.

این مطلب نشان می‌دهد که مسلمانان شیعه به شرکت در مجالس مذهبی در ده روز اول محرم برای زنده‌نگه داشتن سنت اقلیت خود در هلند احساس تعهد می‌کنند. در ادامه به تشریح مفصل اولین گردهمایی مشترک خواهیم پرداخت.

گردهمایی محرم برای جوانان توسط جوانان

در پاییز سال ۲۰۱۱ م. اعلامیه‌هایی مبنی بر «اجتماع بی نظیر محرم» که در ۳ دسامبر برگزار می‌شد، در رسانه‌های اجتماعی دست به دست چرخید. در اعلامیه‌ای که در فیسبوک منتشر شد، همه مسلمانان برای گردهمایی محرم به زبان هلندی دعوت شدند که توسط شش انجمن جوانان شیعه برگزار می‌شد: جوانان اهل بیت^۱، اهل بیت برای همه^۲، شاخه‌های جوانان صادقیه^۳، الایمان^۴، رسالت حسینی^۵ و الکوثر^۶ که به ترتیب دو بنیاد افغانی، یک پاکستانی و یک بنیاد عراقی بود. این یک گردهمایی منحصر به فرد بود. پیش از این هرگز مراسم بزرگداشت محرم به زبان هلندی برگزار نشده بود و هرگز چنین همکاری بین انجمن‌های جوانان شیعه از قومیت‌ها و گروه‌های مختلف وجود نداشت.

با تشکیل کمیته سازماندهی اقوام مختلف، وحدت میان این گروه‌ها آغاز شد. یکی از اعضای این کمیته، دانشجوی دانشگاه افغانستان (پر دیس، ۲۲ ساله) به من گفت که همکاری از همان ابتدا بسیار خوب پیش رفت:

«کار با بسیاری از جوانانی که در کنار هم هستند و هدف مشترکی دارند، عالی بود.»

او توضیح داد، در انجمن‌های قومی-شیعی که سالمندان تصمیم‌گیرنده هستند، رقابت و اختلاف زیادی وجود دارد و همیشه انتقاد، هیاهو، صحبت درباره اینکه چه کسی بهترین برنامه را دارد،

1. AhlAlbaitYouth
2. AhlAlbait4Everyone
3. the youth branches of Sadeqiya
4. Al-Iman
5. Hussaini Mission
6. Alcauther
7. www.ahlal baitjongeren.nl, www.ahlal bait4iedereen.nl, and Facebook groups <https://www.facebook.com/ahlal baitjongeren/?fref=ts>, <https://www.facebook.com/Ahlal bait4iedereenIslam-157329264360937/?fref=ts>, <https://www.facebook.com/culturele.stichting.sadeqiya/?fref=ts>, <https://www.facebook.com/imanjongeren/?fref=ts>, <https://www.facebook.com/Hussaini-Mission-Nederland-197962316892668/?fref=ts> and <https://www.facebook.com/stichting.alcautherjongeren.5/?fref=ts> (accessed 2 March 2016)

هست. او گفت جوانان در این انجمن‌ها، در ازای وقت و انرژی‌ای که برای گردهمایی‌های جمعی اختصاص می‌دهند، پاداشی دریافت نمی‌کنند؛ درحالی‌که سازماندهی این گردهمایی‌ها مشترک با اعضای انجمن‌های مختلف جوانان، بسیار ثمربخش بود. همه ما باور داشتیم که «این برای همه ما مهم است».

به اشتراک‌گذاری معارف دینی به جای عزاداری عمومی

برگزارکنندگان هنگام طراحی برنامه اجتماع، به جای مراسم سنتی محرم، نیازهای جوانان را نقطه آغاز قرار دادند. هدف آنها تدوین یک برنامه آموزنده با تمرکز بر معنای محرم در دنیای امروز بود. اجتماع مشترک محرم از بسیاری جهات با مراسم سنتی محرم متفاوت بود. نخست اینکه همان‌طور که قبلاً بیان شد، زبان آن هلندی بود و برای جوانان شیعه از همه اقوام امکان حضور وجود داشت. دوم آنکه مراسمی کاملاً برنامه‌ریزی شده بود و ساعت شروع و پایان از پیش تعیین شده و از ساعت ۱۴ تا ۱۷ بود. برگزارکنندگان تصور می‌کردند که افراد زیادی در مراسم شرکت نمی‌کنند و همچنین جوانان برنامه‌های مطالعه، ورزش و مشغله‌های خاص آخر هفته خودشان را دارند. به همین خاطر، گردهمایی جوانان دو ماه قبل از طریق تارنماها و فیسبوک اعلام شد؛ درحالی‌که مراسم بزرگداشتی که توسط نسل قدیمی‌تر برگزار می‌شد، عمدتاً چند روز قبل از برگزاری اطلاع‌رسانی می‌شد.

سوم آنکه برنامه گردهمایی با هدف خاص انتقال دانش و فهم دینی در ارتباط با ساختار هلندی تنظیم شد. این سخنرانی فرصتی برای پیوند دادن اخلاق و ارزش‌های نهفته در روایت محرم با زندگی روزمره در هلند انتخاب شد. خطبه به‌طور سنتی عبارت است از بیان بخشی از مصائب و مبارزه امام حسین (ع) و یارانش در ده روز اول محرم، به صورت نوحه‌خوانی برای برانگیختن احساسات حاضرین. با این حال، به‌گفته برگزارکنندگان، این موعظه فاقد هرگونه توضیحی درباره معنای روایت در زندگی روزمره هلندی هستند. در این گردهمایی، جنبه معرفتی بسیار مهم‌تر از جنبه عاطفی بود.

قرار بر این شد که یک واعظ غیرروحانی سخنرانی کند. او وائل الخطیب، از افراد برجسته در جامعه جوانان شیعه و یکی از مبتکران و اعضای کمیته سازماندهی بود. الخطیب (۲۹ ساله از عراق) در هلند پزشکی خوانده است و به‌عنوان متخصص پزشکی در یک بیمارستان دانشگاهی هلند کار می‌کند. او همچنین رهبران انجمن جوانان اهل بیت (عهم) است.

زندگینامه الخطیب منعکس کننده زندگی بسیاری از جوانان شیعه است. پدر و مادر او هر دو دارای تحصیلات عالی هستند، اما اطلاعات آنها در مورد اعتقادات شیعه محدود است. الخطیب به لطف تحقیقات خود، خانواده اش در بغداد و تسلطش به زبان های عربی و انگلیسی، دانش دینی زیادی را به دست آورده است. با این حال، او هیچ آموزشی را در مراکز علمی و دینی شیعه ندیده است.

واعظ غیرروحانی: درک دینی، تجربه مشترک

همان طور که در برنامه اعلام شده بود، تجمع رأس ساعت ۱۴ بعد از اقامه نماز جماعت آغاز شد. پس از قرائت زیارت وارث توسط یکی از حاضران، «برادر وائل» برای سخنرانی برفراز منبر رفت و از حضار خواست که صلواتی با صدای بلند بفرستند. صلوات عبارتی عربی برای سلام دادن به اهل بیت (عهم) است. خطیب با لباسی که او آن را «لباس محرم» می خواند، روی صندلی نشست؛ او دشداشه (لباس تا میچ پا با آستین های بلند) و کلاه نمازی مشکی به تن داشت. پس از صلوات اول، صلوات دوم را برای محبت اهل بیت (عهم) و صلوات سوم را برای ظهور امام زمان (عج) درخواست کرد. سپس امام حسین (ع) را به زبان عربی و هلندی ستایش کرد. پس از صلوات دیگری برای امام حسین (ع)، وائل الخطیب در جایگاه واعظی خود از روحانی معمم در مجلس، استقبال کرد. شیخ درست قبل از سخنرانی آمده بود و در ردیف اول نشسته بود.

وائل الخطیب به جزاین عالم دینی که در فقه و حقوق شیعه صاحب نظر بود، چه چیزی برای ارائه به این مجلس داشت؟ یکی از نکات ضروری، تسلط او به زبان هلندی بود. یکی دیگر از عوامل کلیدی درک او از معنای زندگی به عنوان یک مسلمان جوان در جامعه هلند بود. این موضوع تجربه ای شخصی است: اینکه عضوی از یک اقلیت بودن چگونه است و اسلام هراسی چگونه زندگی روزمره را تحت تأثیر قرار می دهد؟ چگونه یک جوان شیعه ممکن است به دلیل فقدان دانش دینی و درک والدین خود احساس گمراهی کند؟ زیرا والدین نمی توانند با مشکلاتی که فرزندانشان در جامعه هلند تجربه می کنند، همدلی کنند. وائل الخطیب در سخنرانی خود نشان داد که باطن، اندیشه ها، عواطف، شبهات و ذهنیات و باورهای جوانان شیعه را می شناسد و آنها را درک می کند؛ از این رو توانست توجه آنان را از اولین لحظه تا آخرین دقیقه سخنرانی به خود جلب کند.

موعظه‌ها و سخنان وائل الخطیب، برای مخاطبان قانع‌کننده به نظر می‌رسید؛ زیرا او جدای از دانش و تجربه جامعه هلندی، دانش دینی کاملی نیز داشت. او آیاتی از قرآن و روایات را به زبان عربی نقل و ترجمه هلندی آن را بیان کرد و سپس معنا و اهمیت هرآیه یا عبارت را توضیح داد. به این ترتیب، او منابع اسلامی را برای مخاطبان جوان، در دسترس، قابل فهم و جذاب جلوه داد. علاوه بر این، او با ذکر شباهت‌های خاص بین کتاب مقدس و قرآن، نشان داد که دانش او محدود به منابع اسلامی نیست، بلکه مسیحیت، دین اصلی هلند را نیز مطالعه کرده است.

سخنرانی

وائل الخطیب در سخنرانی خود پیرامون جایگاه اسلام و مسلمانان در هلند صحبت کرد. او پرسش‌هایی را پاسخ داد که هر جوان مسلمان هلندی با آن مواجه است؛ مانند مسائل مربوط به نابرابری بین زن و مرد در اسلام. الخطیب با زبانی ساده و قابل فهم به این سؤالات از منظر اسلام پاسخ داد و توضیح داد که عدالت در نظام حقوقی اسلام ذاتی است. بنابراین، او به جوانان در مورد اعتقادات خود و توانایی آنها در رد اظهارات هم‌سالان غیرمسلمان خود اطمینان داد.

او هنگام صحبت در مورد نگرش منفی کنونی به اسلام در هلند، استدلال کرد که هریک از اعضای یک جامعه مذهبی نماینده آن دین هستند و تنها با مشارکت در جامعه هلند و با نشان دادن عمل و رفتار صحیح دینی می‌توان نقش «سفیر اسلام» را ایفا کرد. این امر همچنین مستلزم مقاومت در برابر سوسه‌های جامعه هلندی است که توجهات را از وظایف دینی منحرف و به ارتکاب گناه تحریک می‌کند. او همچنین گفت که تقلید از اهل بیت (عهم) و زندگی براساس دستور مرجع تقلید موجب برکت گرفتن آن می‌شود.

سپس بخش نوحه خوانی محفل آغاز شد. وائل الخطیب به عنوان عزاداری برای امام حسین (ع) برای نقل وقایع جنگ، به دفعات سخنان و ذکرهایی را می‌گفت و حضار به آرامی گریه می‌کردند؛ زیرا گمان می‌رود که اشک ریختن برای [امام] حسین (ع) ثواب دارد و ورود آسان‌تری به زندگی پس از مرگ خواهد داشت. با این حال، این گریه در مقایسه با مجالس سنتی محرم، کوتاه بود و هیچ جعبه دستمال کاغذی رد و بدل نمی‌شد؛ چیزی که در مجالس سنتی عراق، افغانستان و ایران شاهدش بودم.

تبیین احکام دینی

پس از پایان سخنرانی، یکی از اعضای کانون جوانان اهل بیت (عهم) با تبیین مقدمات فقه اسلامی، اعمال حلال و حرام را دسته بندی کرد. مثال هایی که او در مورد چگونگی به کارگیری این مقولات در زندگی روزمره بیان کرد، بردعا متمرکز بود. به نظر دانشی که او ارائه کرد بسیار ابتدایی بود؛ اما پس از آن، از پردیس (یکی از برگزارکنندگان) یاد گرفتم که بسیاری از شرکت کنندگان این کار را دشوار می دیدند. او گفت:

«اشتباه نکن! بسیاری از جوانان مطلقاً هیچ ذهنیتی در مورد این احکام ندارند.»

موضوع بحث پس از آن، این بود که چگونه بین تعهدات تحمیل شده توسط جامعه هلند و تعهدات مذهبی تعادل برقرار کنیم؟ اگرچه ناظران سعی کردند بحث را در جهت اولویت دادن به اعمال مذهبی هدایت کنند، کسانی که در بحث مشارکت داشتند تأکید کردند که به عنوان یک مسلمان، باید با سیستم هلندی مطابقت داشته باشند. یکی از مجریان به این نتیجه رسید که اگرچه عمل براساس موازین شرعی ارجح است، اما گاهی اوقات اقدام براساس روح یک عمل مذهبی نه صرفاً انجام عینی آن، بهترین گزینه است.

این بخش تعاملی برنامه نشان داد که در بسیاری از موارد، انتقال معارف اسلامی از طریق والدین فراتر از اطلاعات اولیه نیست و اینترنت این دانش را به زبان هلندی ارائه نمی کند؛ بنابراین، گردهمایی برگزار شده توسط انجمن های جوانان به آموزش اسلامی به زبان هلندی بسیار نیاز دارد.

شیخ: نصایح فردی در مورد اجرای صحیح احکام

پس از سخنرانی، روحانی معممی که در جمع حضور داشت، گفت که به «مراسم زیبای امام حسین (ع)» و حضور گسترده مردم افتخار می کند. وی از ابتکار جوانان شیعه هلندی برای برگزاری این شکل جدید از مراسم محرم قدردانی کرد. شیخ به زبان عربی صحبت و وائل الخطیب آن را ترجمه می کرد. پس از آن، شیخ برای جلسات پرسش و پاسخ، یکی در میان با مردان و زنان پرسشگر صحبت می کرد و جوانی حرف ها را از عربی به هلندی ترجمه می کرد. زمانی که با الخطیب ملاقات کردم، گفت:

«از چنین فرصت هایی همیشه استفاده می شود، به ویژه زمانی که عالمی از نجف داریم. سؤال کردن رودررو از یک عالم دینی بسیار ساده تر از اینترنت است؛ زیرا در صورت لزوم

می‌توان سؤال خود را کامل تر توضیح داد. او خود تنها می‌توانست بر اهمیت احکام اسلامی و رعایت آنها تأکید کند، اما تفسیر متون از وظایف فقها بود.»

تصور یک آینده مشترک

گردهمایی با صرف غذا به پایان رسید. مردان و زنان جداگانه و در امتداد ردیف‌هایی از سفره‌های پلاستیکی که روی زمین باز شده بود، نشسته بودند. زنانی که در زمان غذا خوردن با آنها صحبت کردم، خوشحال بودند. آنها به من گفتند که در این جمع چیزهای زیادی از دین خود آموخته‌اند. یکی از آنها گفت:

«من به زبان خودم دانش کسب کردم؛ زیرا به زبان هلندی می‌توانم چیزها را خیلی بهتر بفهمم.»

نوکیشان (افرادی که به تازگی دین خود را تغییر داده‌اند) به صورت محرمانه به من گفتند که برای اولین بار به جامعه شیعه احساس تعلق کردند. بسیاری از کسانی که هنگام غذا با آنها صحبت کردم، گفتند این کار باید سال آینده تکرار شود!

استقبال زیاد و پاسخ مثبت به گردهمایی محرم در سال ۲۰۱۱ م. بر نیاز شدید به انتقال فهم و دانش دینی به زبان هلندی و ایجاد ارتباط در میان جامعه گسترده جوانان شیعه در هلند تأکید کرد. تشکل‌های جوانان شیعه از آن زمان تاکنون با تشکیل جلسات مشترک به این نیازها پاسخ داده‌اند. گردهمایی محرم به زبان هلندی برای جوانان شیعه از سال ۲۰۱۱ م. به یک رویداد سالانه تبدیل شد. در سال ۲۰۱۵ م. پنجمین مناسبت از این دست، با عنوان «اجلاس مشترک سالانه محرم» اعلام شد و موضوع آن «حفظ ایمانمان» بود. تعداد تشکل‌های جوانان شرکت‌کننده از نه تشکل به شانزده مورد رسیده بود.^۱ در این جلسات بر ماندگاری پیام محرم و کاربرد آن در عصر مدرن و در جامعه هلند تأکید می‌شود. موضوعاتی مانند آزادی، عدالت، استقامت و وحدت با توجه به موقعیت مسلمانان در هلند و بحث کنونی مسلمانان بررسی می‌شود.

جلسه محرم سال ۲۰۱۱ م. نیاز مبرم جامعه شیعی هلند به یک فرد شاخص و عالم را آشکار

۱. پنج نفر از آنها از ابتدا شرکت کردند: جوانان اهل بیت، اهل بیت برای همه، جوانان ایمان، جوانان صادقیه و جوانان الکوثر. چهار بنیاد در سال‌های بعد به آن پیوستند: بنیاد المهدی، اهل بیت نور، آل رسول و یک بنیاد دانشجویی عراقی.

کرد که بتواند بین مذهب شیعه در ساختار جامعه این کشور ارتباط برقرار کند. اگرچه واعظ غیرروحانی که در آن گردهمایی نقش کلیدی را ایفا می‌کرد تحصیلات دینی تکمیلی نداشت، اما دانش و درک او از عقاید شیعه و زبان عربی، همراه با شخصیت کاریزماتیک او، تضمین می‌کرد که جوانان شیعه او را به عنوان یک مرجع بپذیرند. زبان اول او هلندی بود و تجربه بزرگ شدن و عضویت در جامعه هلند را به عنوان یک جوان مسلمان با مخاطبانش داشت. شخصیت او پس از محرم ۲۰۱۱ م. به عنوان یک مرجع در میان جوانان شیعه از همه قومیت‌ها شناخته شد. این مرد حتی با وجود اینکه شیخ نیست و خودش را شیخ نمی‌داند، چیزی را ارائه می‌کند که جوانان شیعه در آرزوی آن هستند: سخنرانی‌های شیعی، براساس منابع شیعه و به زبان هلندی. وائل الخطیب قبل از محرم آن سال در میان اعضای انجمن جوانان اهل بیت عراق مورد احترام بود، اما پس از آن، شهرت او به عنوان یک واعظ جوان در میان همه جوانان شیعه در هلند افزایش یافت و دیگرانجمن‌های جوانان از او به عنوان سخنران دعوت کردند.

گردهمایی محرم، پویایی و قدرت درونی جامعه جوانان شیعه هلند را در میان اقوام مختلف آشکار کرد. تلاش قبلی برای ایجاد یک انجمن چندقومیتی برای جوانان عراقی و افغانستانی در سال ۲۰۰۷ م. به دلیل داشتن دیدگاه‌های متفاوت در مورد حجاب شکست خورد؛ زیرا اکثریت اعضای آن را عراقی‌ها تشکیل می‌دادند که پیرو شدید قوانین مذهبی هستند و بر این باور بودند که زنان در اجتماعات باید روسری داشته باشند. از سوی دیگر، افغان‌ها که رویکرد انعطاف‌پذیرتری نسبت به حجاب دارند، می‌خواستند زنان تنها به صورت داوطلبانه روسری به سر کنند. این اختلاف منجر به انشعاب شد و در نتیجه، جوانان اهل بیت (عهم) به انجمنی عمدتاً عراقی تبدیل شدند و جوانان افغانی، جوانان صادقیه را تأسیس کردند. این واقعیت که همه زنان افغانستانی در این گردهمایی یکپارچه روسری به سر می‌کردند، نشان می‌دهد که برای این مناسبت خاص در نهایت قوانین سختگیرانه حجاب عراق را به کار گرفتند. با علم به اینکه مقامات شیعه حجاب را تجویز می‌کنند، می‌خواستند هم مذهب‌های عراقی خود نیز به همان اندازه خوب دیده شوند. جدای از آن، آنها می‌خواستند به هدف یک جامعه واحد و جلوگیری از بروز مجدد تنش‌ها کمک کنند.

محرم آن سال از نگاه جوانان شیعه، شروعی برای جامعه جوانان شیعه هلندی بود. امروزه

گردهمایی مشترک محرم به یک رویداد سالانه تبدیل شده است و جوانان شیعه و انجمن‌های جوانان، از آن زمان فعالیت‌های مشترکی را در سراسر هلند برگزار می‌کنند. مرزهای قومی به وضوح مانع ارتباط آنها نمی‌شود؛ در عوض، حس وحدت به شیعیان جوان اعتماد به نفس و چشم‌انداز آینده مشترکی را به عنوان مسلمانان شیعه در هلند نوید می‌دهد.

در مورد تأثیر گردهمایی‌های مشترک، به عنوان نمونه به گفتگویی که در ژانویه ۲۰۱۵ م. با سه جوان شیعه، دو نفر افغانی الاصل و یک نفر عراقی داشتم، اشاره می‌کنم. این سه مرد قبل از محرم سال ۲۰۱۲ م. یکدیگر را نمی‌شناختند. آن‌ها به من گفتند که بدون شک آن اولین گردهمایی مشترک، برای شخص خودشان و دیگر شیعیان، آغاز یک تغییر بود. برگزاری مجالس مشترک به عنوان فضای معارف و مناظره شیعی، مرزهای قومی را که قبلاً وجود داشت، از بین برد. این مردان جوان با هم پروژه‌ای را آغاز کردند تا امام حسین (ع) را به عنوان الگویی «برای همه» از جمله مردم هلند معرفی کنند. در بخشی از این پروژه، گروهی از جوانان شیعه با اقوام مختلف اخیراً در یکی از مراکز خرید در لاهه، شکلات داغ توزیع کرده و با مردم هلند درباره اسلام و پیام امام حسین (ع) گفتگو کردند.

«پنج سال پیش، این غیرقابل تصور بود. ما اکنون خیلی بیشتر با هم کار می‌کنیم، یک حس وحدتی وجود دارد که به ما روحیه و اعتماد به نفس می‌دهد.»

نتیجه‌گیری

مسلمانان شیعه یک جامعه پراکنده در هلند هستند که به شدت بر اساس قومیت تقسیم شده‌اند. آنها اقلیتی را در جامعه مسلمانان هلند تشکیل می‌دهند که تقریباً ۹۰ درصد آن سنی هستند. نسل قدیمی‌تر، هلندی صحبت نمی‌کنند، با ساختار کشور هلند هم‌ذات‌پنداری نمی‌کنند و با مشکلات نسل جوان در جامعه هلند هم‌دلی ندارند. نسل جوان متوجه می‌شود که برای زنده‌نگه داشتن سنت خود در این کشور، باید یک جامعه شیعه واحد را با در نظر گرفتن زبان هلندی به عنوان یک عنصر الزام‌آور و بیان سنت دینی خود بر اساس شرایط هلندی تشکیل دهند.

مجالس محرمی که در این مقاله بررسی شد که در نوع خود اولین است، از جهات مختلف با مجالس سنتی محرم تفاوت دارد. گردهمایی جوانان در زبان، فرم و محتوا سنت‌ها را دگرگون

و بازتفسیر کرد و به نیازهای جوانان شیعه هلندی توجه نمود. تصمیم برای سازماندهی این نشست مشترک در ماه محرم، هویت شیعه را با ارادت به اهل بیت (عهم) و دخالت عاطفی آن بازسازی کرد. حتی مسلمانان شیعه که احکام و شئون اسلامی را در زندگی روزمره خود رعایت نمی‌کنند، در ایام محرم خود را شیعه می‌دانند و در جلسات شرکت می‌کنند. برگزارکنندگان اولین گردهمایی مشترک، با امید به حضور پررنگ مخاطبان، می‌دانستند که محرم بهترین فرصت را فراهم خواهد کرد.

اولین و مهم‌ترین عنصر جدید در این گردهمایی، استفاده از زبان هلندی، اولین زبان مسلمانان شیعه در هلند بود. بنابراین، انتقال دانش در مورد ایمان آنها به هلندی بهترین کارایی را دارد. داشتن زبان و واژگان در دسترس در هلندی همچنین توضیح مسائل اعتقادی را برای همتایان غیرشیعه آنها آسان می‌کند. علاوه بر این، این مراسم برخلاف مجالس سنتی محرم، از قبل و از طریق شبکه‌های اجتماعی برنامه‌ریزی و اطلاع‌رسانی شد و برنامه زمانی مشخصی داشت. در مجالس سنتی محرم بر بعد احساسی و نوحه‌خوانی شهادت امام حسین (ع) تاکید می‌شود؛ اما رویداد جوانان به منظور انتقال دانش اسلامی با رویکرد به جامعه هلند مسائل مهمی را بازگو و تبیین کرد.

سخنران این گردهمایی، وائل الخطیب که یک فرد کاریزماتیک و پژوهشگر در مورد شیعه است، بود. او شیخ نیست و تربیت مذهبی نشده است. همه حضار با دقت به سخنان او گوش می‌دادند؛ زیرا دانش و درک او از عقاید شیعه، همراه با تجربه شخصی او از رشد در هلند به عنوان یک مسلمان شیعه، هم با نیاز آنها به دانش و هم با تجربه‌شان مطابقت داشت. او در سخنرانی خود به بحث‌های عمومی اسلام، موقعیت تک‌تک مسلمانان و وسوسه‌های جامعه هلندی پرداخت. وی همچنین به انتقادات هلندی‌ها از اسلام که بر جوانان مسلمان تأثیر گذاشته است، اشاره کرد و از منظر اسلامی پاسخ‌هایی را ارائه داد. ایشان با توجه به فضایل اهل بیت (عهم)، عدالت در نظام شرعی و راهنمایی مراجع در احکام دینی خود، جوانان را به پایبندی به رفتار و عمل اسلامی دعوت کرد.

اینکه این جلسه تا چه حد نیاز جوانان به معارف دینی را برآورده کرد، در برنامه رعایت واجبات دینی در جامعه هلند خود را نشان داد. برخی از حاضران حتی فاقد دانش اولیه

مذهبی بودند. این نشان می‌دهد که تولید دانش اسلامی به زبان هلندی برای درگیرکردن و تقویت ایمان و اعمال مذهبی ضروری است.

یکی از نمایندگان مراجع تقلید شیعه در خاورمیانه که در این گردهمایی حضور داشت، سخنرانی و کلیت جلسه را تأیید کرد. او در پایان برنامه به سؤالات فردی جوانان درخصوص شعائر اسلامی پاسخ داد. این مورد نشان می‌دهد که رهبر جوان و عالم شیعه در انتقال و تولید معارف اسلامی به خوبی کار خود را به انجام رسانده است. بنابراین، ابتکارات بومی (محلی) توسط انجمن‌های جوانان به جای تضعیف، جایگاه مرجعیت شیعه را تقویت می‌کند.

ملاحظات

لزوم فعالیت در حوزه اسلام و نیز معرفی صحیح مناسک دینی با هدف حفظ و پاسداشت آنها، همواره در جوامع خارجی وجود داشته است؛ لذا این مقاله در همین راستا ترجمه شده است.

طبق خبر و آمار اعلام شده در سایت «شیعه نیوز»^۱ در تاریخ ۲۲ نوامبر ۲۰۲۲ م. که به استناد مرکز ملی آمار هلند منتشر شده بود، اسلام در حال حاضر دین هشت درصد مردم هلند را تشکیل می‌دهد که از این نظر پس از مسیحیت، دومین دین این کشور است؛ با این حال، از نظر سرعت انتشار نخستین دین در هلند می‌باشد. بیشتر مسلمانان هلند اهل سنت هستند و طبق آمار ارائه شده توسط «انجمن دین و زندگی اجتماعی» (مؤسسه PEW) از شیعیان هلند در سال ۲۰۰۹ م. جمعیت شیعیان آن کشور کمتر از ۴۷ هزار نفر است. بسیاری از مسلمانان در چهار شهر آمستردام، روتردام، لاهه و اوترخت ساکن هستند. در حال حاضر بنابر آمارهای رسمی، جمعیت مسلمانان هلند به حدود ۸۰۰ هزار نفر رسیده است؛ در حالی که برآوردهای غیررسمی نشان می‌دهد که تعداد آنها نزدیک به یک میلیون نفر است و بیش از ۴۵۰ مسجد نیز در هلند وجود دارد.

از مراکز بسیار مهم درخصوص مطالعات اسلام‌شناسی، «دانشگاه لیدن» و مرکز «دائرة المعارف اسلام» این کشور است که به ترتیب در دو شهر لیدن و آمستردام هستند و فعالیت گسترده

و بخش‌های مطالعاتی بسیاری دارند. این امر، خود تأییدی بر رشد جمعیت مسلمان در کشور هلند است. برگزاری مناسک دینی نیز با کیفیتی مناسب‌تر از پیش به زبان هلندی توسط مراکز اسلامی فعال در جریان است. همچنین کمیته احیای شعائر و مناسبت‌های دینی لاهه، به همراه مؤسسه فرهنگی الکوثر در این شهر، مرکز اسلامی آل یاسین، مرکز اسلامی اهل بیت (عهم)، مرکز اسلامی شهروندان ترک در شهر اسخیدام قرار دارند که از این میان دو مؤسسه فرهنگی الکوثر و مرکز اسلامی اهل بیت (عهم) از مراکز شیعی می‌باشند. در این دو مرکز که برگزاری مراسم‌ها و خدمات دینی و مذهبی به زبان هلندی همواره در جریان بوده و از مراکز فعال در این حوزه هستند، می‌بایست از افراد تأثیرگذار و پویایی چون آقایان شیخ حسن التمیمی، شیخ ابوطه التمیمی، سید یوسف الحلو و مصطفی کاظمی، از سخنرانان و مدیحه و مرثیه‌سرایان شایسته آن مجموعه نام برد.^۱

دوفصلنامه علمی معرفت شیعه ۳
سال دوم، شماره ۳، بهار و تابستان ۱۴۰۲

| ۱۱۵ |

مرکز عزری برای مطالعات ایران و خلیج فارس

رضا کاظمی راد^۱

چکیده

یکی از مؤسسه‌های فعال در حوزه ایران‌شناسی و شیعه‌پژوهی و وابسته به دانشگاه حیفا که در سال ۲۰۰۶ م. افتتاح شد، «مرکز مطالعات ایران و خلیج فارس عزری» است. این مرکز اگرچه در عنوان، به ایران‌شناسی و خلیج فارس محدود است، اما حوزه فعالیت آن تمامی جنبه‌های مرتبط با این دو مقوله را دربرمی‌گیرد. مطالعات دین‌شناسی و شیعه‌پژوهی، بخشی از فعالیت محققان و پژوهشگران این مرکز است که در این مقاله به بخشی از آنها اشاره خواهد شد. مؤسس این مرکز، چنان‌که به همین نام نیز شناخته می‌شود، «مئیر عزری» است. شبه نظامیان شیعه و جنگ داخلی سوریه، تضاد ایران شیعه با جهان عرب سکولار و بنیادگرایی شیعی در ایران پساانقلاب از جمله آثار این مرکز می‌باشد.

کلید واژه‌ها: مرکز مطالعات ایران و خلیج فارس، عزری، اسرائیل، شیعه پژوهی، ایران پژوهی

۱. دانش‌آموخته دکتری مطالعات تطبیقی ادیان، دانشگاه ادیان و مذاهب. r.kazemirad1365@gmail.com